

Kemphaan (*Calidris pugnax*)

De foto van Jappie Seinstra

Freek Nijland

Deze schitterende foto van Trynwâldster Jappie Seinstra is een eerbetoon aan een vogel die voor velen tot de verbeelding spreekt. De groepen Kemphanen die elk voorjaar foerageren en slapen op de plasdrasse graslanden rond de Groote Wielen en andere meren. De fantasievolle kragen in het voorjaar. De strijd om de gunst van de vrouwtjes door honkmannetjes, satellietmannetjes, randmannetjes en faren. De baltsplaatsen op het Friese boerengrasland, die vaak vele tientallen jaren of langer in gebruik waren. De stille vrouwtjes, die zorgden voor het nest en de opgroeiende kuikens. Waar zijn ze nog? Als broedvogel is de Kemphaan vrijwel verdwenen uit Fryslân. Als trekvogels zijn ze nog wel te bewonderen, ook al zijn de aantallen doortrekkende vogels die je bijvoorbeeld rond de Groote Wielen kunt zien, geslonken van duizenden tot honderden.

Begin jaren tachtig heb ik van Arend Timmerman geleerd hoe je de Kemphaan als broedvogel kon inventariseren. Vergeet de andere vogels en let op vrouwtjes die los van de doortrekkers solitair rondscharrelen. De hennen die al vrij ver van je vandaan van het nest opgekomen zijn, vliegen laag over de vegetatie en strijken verderop neer op een verhoging (oud hekkelspul, een dijkje...). Met zenuwachtige kopbewegingen houden ze de boel in de gaten. Kemphanen met kuikens in de nabijheid leiden je weg van het kroost terwijl ze 'schijnpikken' in de vegetatie. Soms vliegen de vrouwtjes in cirkels om je heen met het slaken van nauwelijks hoorbare geluidjes. Dat zijn voor mij toch wel de mooiste ervaringen geweest.

Van oudsher was de Kemphaan broedvogel rond de Groote Wielen in de Binnemiede en Weeshuispolder, de Ryptsjerksterpolder en in het boerenland daaromheen zoals de Bullepolder, Gytsjerkster- en Oentsjerksterpolder en de graslanden bij Lytse Geast. De in de jaren zestig en zeventig ingezette ruilverkaveling met diepere ontwatering en voortgaand intensiever gebruik van de graslanden betekende het keerpunt. De Kemphaan kon, als cultuurvolger van extensief gebruikte, kruidenrijke graslanden, het in de jaren tachtig niet meer bijbenen en verdween geleidelijk van het toneel. Eerst in het boerenland rond het Groote Wielengebied. Ook de zomerpolders in de Ryptsjerksterpolder, rond 1980 nog een zeer goed broedgebied, werden door verruiging van de vegetatie minder geschikt. In die tijd steeg het aantal broedende hennen in de Binnemiede en Weeshuispolder omdat de hennen in de omgeving niet meer terecht konden. Maar dat duurde niet lang, de Binnemiede en Weeshuispolder werd een eiland met steeds minder draagkracht voor een florerende kemphanenpopulatie.

Rond 1980 bevond zich een baltsplaats in de Binnemiede en een 'dependance' in de Ryptsjerksterpolder. Op het toppunt ging het om 20-25 hanen die zorgden voor de bevruchting van hennen in en rond het Groote Wielengebied. Met de teloorgang van de broedpopulatie verdween eerst de dependance in de Ryptsjerksterpolder. De baltsplaats in de Binnemiede die misschien wel honderd jaar of meer had bestaan, verdween begin jaren negentig toen er nog maar vijf of zes hanen over waren. Dat aantal was blijkbaar te weinig om vrouwtjes aan te trekken. In feite was daarmee een belangrijk sociaal en reproductief centrum in de kemphanensamenleving verdwenen. In de jaren daarna probeerden de nog aanwezige mannetjes het via een andere strategie door hennen in het gebied actief te volgen en tot paring te verleiden. In de loop van de jaren negentig is de Kemphaan als vaste broedvogel rond de Groote Wielen verdwenen. Het laatste nest in 1999 werd geplet door een pink. Een enkel onderweg bevrucht vrouwtje wil hier en daar in Nederland nog incidenteel tot broeden komen, zoals in 2016 in de Binnemiede gebeurde, maar daar blijft het ook bij.

Natuurlijk, niets blijft bij het oude. Er zijn andere vogels verschenen, die mijn verbeelding prikkelen. De komst van de eerste Grote zilverreigers, de Blauwborsten in het riet, de ontdekking van Regenwulpen op de slaapplaatsen. Maar de ontmoetingen met de Kemphanen hebben mij de mooiste vogelmomenten opgeleverd, waarvan ik er sommige nog haarfijn voor de geest kan halen. Daarom is de foto van Jappie Seinstra voor mij veel meer dan een mooi plaatje.

*Freek Nijland
Canterlandseweg 18
9061 CC Gytsjerk
freeknijland@kpnmail.nl
www.vogelsgrootewielen.nl*

*Jappie Seinstra (fotograaf)
N.J. Haismastrjitte 8
9061 BW Gytsjerk
www.jappieseinstra.nl*